

Consumenten en gezondheid: paradoxen en perspectieven

Erik de Bakker

Opbouw

- Hoe meer aandacht, des te dikker
- Individuen en omgeving: de 'uienschil'
- Ontwikkeling naoorlogse consumptie
- Obesogene samenleving
- Hoe gezonder, hoe zieker
- Andere eetculturen en gezondheid
- Overgewicht oneerlijk verdeeld

Supergewichtig thema, toch meer overgewicht

- Aandacht voor gezondheid als motief, bij de overheid, in de wetenschap
- Bedrijven en gezonder maken producten (minder zout, transvetten, suikers)
- ‘Orthorexia nervosa’ (preoccuopatie gezondheid)
 - Dieetgoeroe’s, mediahypes
 - Kern-‘cue’ in aanprijzen producten
- Effect op onze leefstijlen minimaal:
 - Richtlijnen Voedingscentrum (2 ons groenten, regelmatig fruit etc.), weinig navolging
 - Overgewicht alleen maar toegenomen

Motivatie: Individu & Omgeving

Gedrag individueel gemotiveerd

- Consumenten is autonoom
- Consument: vrije wil & keuzevrijheid (free choice)
- Rationele kijk op consumptie (nut, geld, bewust): TPB/FCQ
- Materiele consumptie
 - Prijs/productkwaliteit

Gedrag sociaal gemotiveerd

- Consument is 'heteronoom'
- Consument wordt 'gedirigeerd' (locked-in)
 - Voorgeselecteerd productaanbod, ongelijke toegang, sturende incentives, wat anderen doen (descriptieve norm), culturele do's and don'ts
- Immateriele consumptie
 - symbol- / identiteitswaarde
 - emoties & ethische kwesties

Ontwikkeling naoorlogse consumptie

Van Otterloo, Jobse-Van Putten, Technologie in Nederland in 20^e eeuw

- Algemene overname stedelijke maaltijdpatronen in 20^e eeuw
- Voedselzekerheid na Tweede Wereldoorlog belangrijk issue. Productie met name gericht op bulkproductie
- In jaren '50 en '60 toenemende welvaart, voedselconsumptie raakt in stroomversnelling:
 - Supermarkten raken wijd verbreid, verdringen traditionele kruidenier
 - Koelkasten doen in steeds meer huishoudens hun intrede
 - Toenemende consumptie van vlees (welvaartsindicator)
- In laatste kwart van 20^e eeuw komt er allengs meer aandacht voor andere waarden dan voedselzekerheid:
 - Kwaliteit/ambachtelijkheid
 - Dierenwelzijn, milieu en natuur
 - Fair trade/Noord-Zuid-verhouding,

Maar ook: GEZONDHEID

De bundel **De obesogene samenleving** levert een vernieuwende bijdrage aan het debat over het nog steeds groeiende en onverkort actuele probleem van overgewicht. Het boek bevat essays van een gevarieerde groep auteurs die op toegankelijke wijze nieuw licht werpen op de maatschappelijke en culturele context van het probleem. Hierbij wordt ingegaan op uiteenlopende factoren als voedingsaanbod, reclamemethoden, prijsbeleid, gezinsleven en eetculturen.

De auteurs maken duidelijk hoezeer overgewicht en obesitas verweven zijn met de hedendaagse consumptiemaatschappij. Eenvoudige oplossingen zijn dan ook niet voorhanden.

Met hun aandacht voor de maatschap-

pelijke context bieden de essays nieuwe aanknopingspunten voor de aanpak van obesitas. Daaraan gekoppeld formuleren de auteurs nieuwe eisen voor het overheidsbeleid.

De obesogene samenleving is een aanrader voor beleidsmakers, wetenschappers en andere professionals die zich met overgewicht en obesitas bezighouden.

Hans Dagevos is consumptiesocioloog en senior wetenschappelijk onderzoeker bij het LEI - Wageningen Universiteit en Researchcentrum te Den Haag.

Geert Munnichs is sociaalfilosoof en senior projectmedewerker Technology Assessment bij het Rathenau Instituut te Den Haag.

AMSTERDAM UNIVERSITY PRESS
WWW.AUP.NL

De obesogene samenleving

Maatschappelijke perspectieven
op overgewicht

Hans Dagevos en Geert Munnichs (red.)

AMSTERDAM UNIVERSITY PRESS

Dagevos · Munnichs De obesogene samenleving

Obesitas en overgewicht

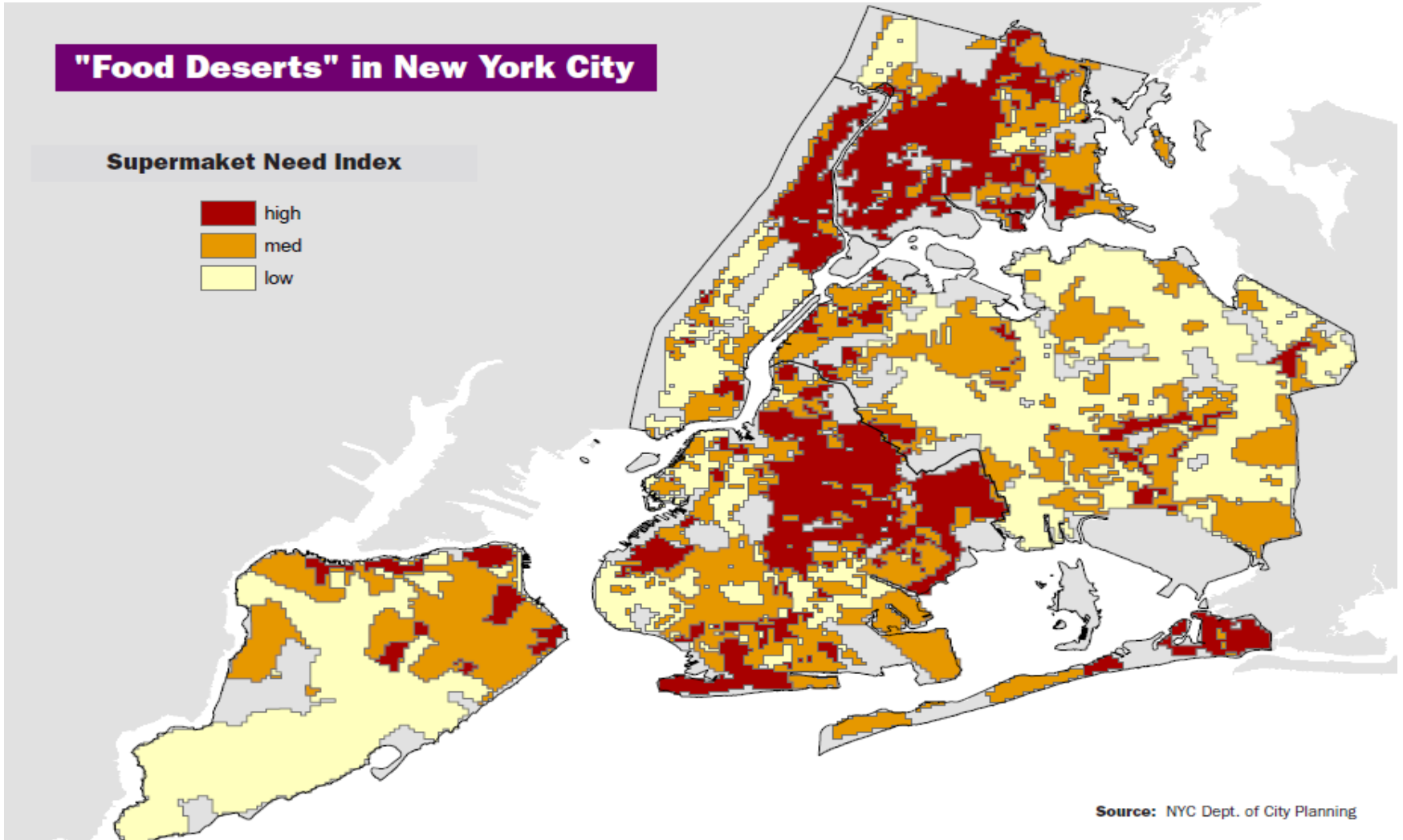
Dagevos en Munnichs

- Wereldwijde trend van 'globesitas': 1,6 miljard volwassenen te dik, waarvan 400 miljoen mensen obees
- Ook in Nederland trend van overgewicht: verdubbeling van het aantal mensen met ernstig overgewicht ten opzichte van 25 jaar geleden (Nederland behoort tot middenmoot in Europa).
- Maatschappelijke context van overgewicht:
 - Verleiding reclame met veel calorierijke producten, denk met name aan hoog-calorische gemaksvvoeding en suikerhoudende frisdranken
 - Minder fysiek belastend werk, opkomst dienstverlenende economie
 - Veel belang gehecht aan de 'voedselkeuzevrijheid' van de consument
 - Toenemend 'graasgedrag' en aanbod van fast food (in publieke ruimte)
- Dit zijn karakteristieke elementen van urbane leefstijlen die zich om meerdere redenen moeilijk laten doorbreken

New York - Food Works

"Food Deserts" in New York City

Supermarket Need Index

Source: NYC Dept. of City Planning

LEI

WAGENINGEN UR

Waarom 'dikmakende' leefstijlen zich moeilijk laten doorbreken

Dagevos en Munnichs

- Nauwelijks te ontsnappen aan het vele aanbod van eten (in trein- en pompstations, pretparken en dierentuinen, warenhuizen en musea, leisure-centra en ziekenhuizen, stadions en scholen).
- Het verkrijgbare pakket aan voedingsmiddelen blinkt vaak uit door een overdaad aan suiker, vet of zout.
- Grote sommen geld voor voedselreclames verhouden zich ongunstig tot een omslag naar een 'matige' eetcultuur
- Grote concurrentiedruk en smalle marges (Wet van Engel)
- Gezamenlijke inzet nodig van maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en de overheid; dit is verre van eenvoudig om te realiseren

Hoe gezonder, hoe zieker

Polder, Kooiker en Van der Lucht (2012)

- Nederland wordt zowel gezonder als zieker
 - Gemiddelde leeftijdsverwachting was nog nooit zo hoog
 - We leven langer, daarom ook meer aandoeningen
- Wat gezien wordt als een gezonde leefstijl, wordt sterk bepaald door maatschappelijke normen en percepties.
- Wat is gezond leven eigenlijk?
- Waak voor medicalisering en stigmatisering, ook bij voedselconsumptie: leefstijl is geen ziekte
- Tegenstrijdige berichten en betutteling (VS: *Heart Attack Grill*)
- 'Vind de balans tussen leven voor je gezondheid en gezondheid om te leven'

Andere eetculturen: Kapsalon? Of....

Kapsalon!!

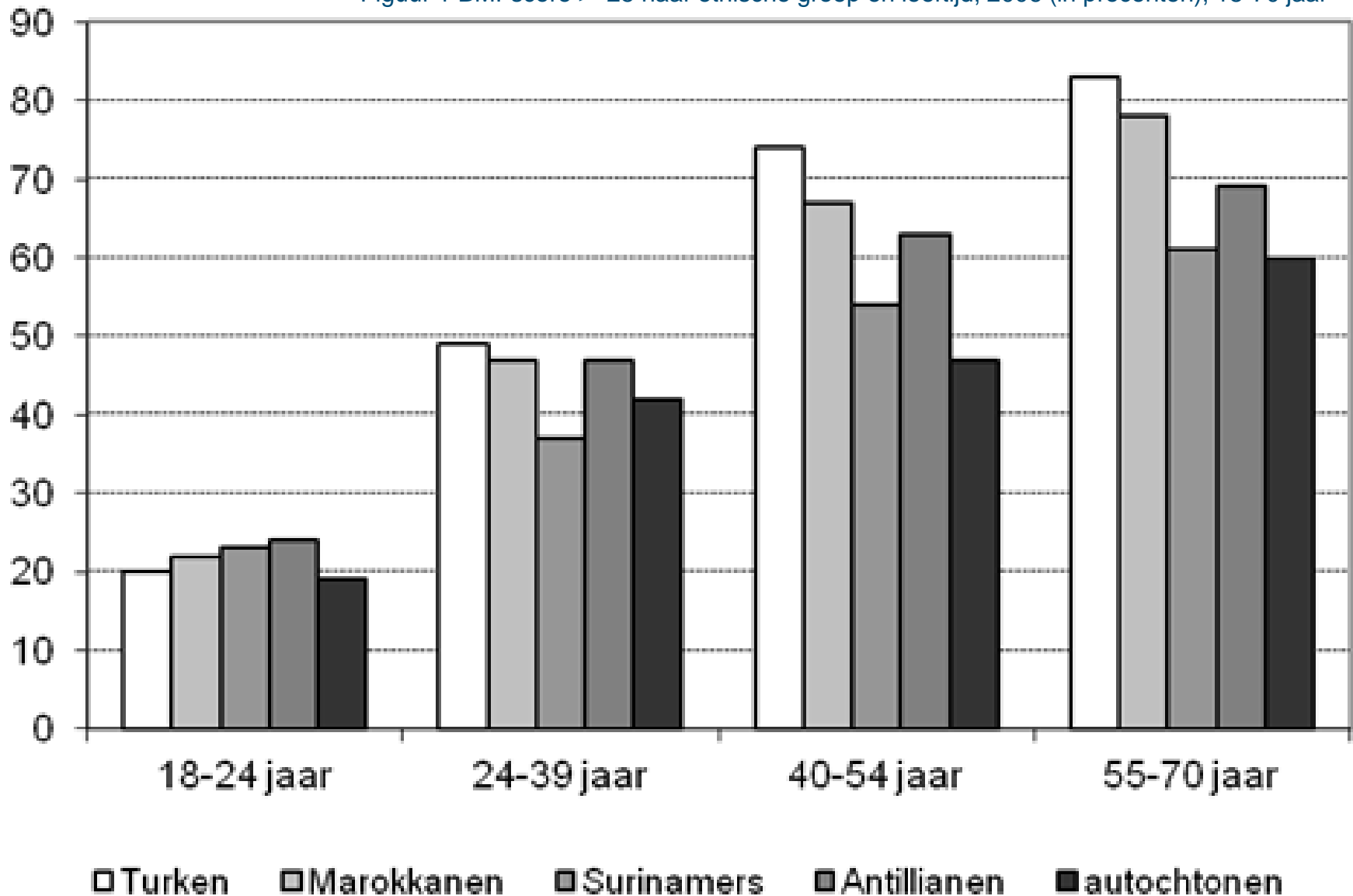
Andere eetculturen en gezondheid

Effecten gezondheid/duurzaamheid niet eenduidig:

- KAPSALON: niet erg gezond of duurzaam (al is er tegenwoordig een vegetarische versie met falafel).
- Turkse keuken heeft veel vlees
- Mediterraanse keuken heeft meer vis
- Indiase keuken heeft veel vegetarische gerechten
- Chinese keuken kent hier een grote variatie

Overgewicht oneerlijk verdeeld: SCP-studie)

Figuur 1 BMI-score ≥ 25 naar etnische groep en leeftijd, 2006 (in procenten), 18-70 jaar

Belangrijke bevindingen:

- Bij allochtone Nederlanders meer overgewicht dan bij autochtonen (m.n. bij Turkse, Creools-Surinaamse en Antilliaanse vrouwen).
- Vergelijking hetzelfde opleiding- en werkniveau:
 - Toch hogere BMI bij Turken, Marokkanen, Antillianen
- Sociaal-culturele integratie (ook) van invloed:
 - Herkomsttaal, contacten met autochtonen
 - Nog veel vragen: uitgebreide maaltijden verleden tijd? vanwege drukke 'westerse' leefpatronen?
- Ook hier: individuele keuzes die nooit los staan van culturele normen en (eet)gewoonten

Vragen?

© Wageningen UR

